

DİYARBAKIR ZİYA GÖKALP YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ'NDE YER ALAN TEZHİPLİ YAZMA ESERLERDEKİ ZAHRIYE SAYFALARININ İNCELENMESİ

EXAMINATION OF ZAHRIYE PAGES IN THE ILLUMINATED MANUSCRIPT WORKS IN DIYARBAKIR ZİYA GÖKALP MANUSCRIPT LIBRARY

Nazik AĞYAR LEBLEBİCİ^{1*}

1 Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, Türkiye, ORCID :0000-0002-4888-535X

*Sorumlu Yazar: nazikagyar@ksu.edu.tr

ÖZET

Tarihi süreçte Anadolu'daki özel konumu nedeniyle bir köprü görevi görmüş olan Diyarbakır, tarih öncesi dönemlerden günümüze çeşitli uygarlıkların beşiği olmuştur. Osmanlılar döneminde önemli eyaletlerden birinin merkezi olan Diyarbakır'da günümüze kadar ulaşan çok sayıda tarihi eser bulunmaktadır. Bunlardan başlıcası Diyarbakır Ulu Camii Külliyesi'ndeki Mesudiye Medresesi olarak bilinen yapı, günümüzde Diyarbakır Yazma Eser Kütüphanesi olarak birçok yazma eseri barındıran bir merkezdir. 1984 adet yazma eserin bulunduğu Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'nde 41 adet tezhipli yazma eserler arasında 6 adet zahriye sayfası tespit edilmiştir. Bu yazma eserlerin her birinin farklı dönemlerde ve farklı konularda hazırlanmış olduğu görülmektedir. Bu makalede Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan 6 adet zahriye sayfasının tezhip özellikleri, yapım teknikleri, motif, renk ve desen açısından kompozisyon kurguları çizimleri yapılarak incelenmiştir.

ABSTRACT

Diyarbakır, which served as a natural bridge due to its special location in Anatolia throughout history, has been the cradle of various civilizations from prehistoric times to the present day. There are many historical artifacts that have survived to the present day in Diyarbakır, which was the center of one of the important provinces during the Ottoman period. The main one of these is the building located in the Diyarbakır Grand Mosque complex, known as the Mesudiye Madrasa in the past, and is now a center containing many manuscripts as the Diyarbakır Manuscript Library. In the Diyarbakır Ziya Gökalp Manuscript Library, where there are 1984 manuscripts, 6 zahriye pages were identified among the illuminated manuscripts. It is seen that each of these manuscripts was prepared in different periods and on different subjects. In this article, 6 zahriye pages in the Diyarbakır Ziya Gökalp Manuscript Library were examined by drawing compositions in terms of illumination features, production techniques, motifs, colors and patterns.

Makale Geçmişi

Geliş: 11.09.2024

Kabul: 25.09.2024

Yayın: 01.10.2024

Anahtar Kelimeler:

Zahriye sayfası, tezhip,

yazma eser, bezeme.

Article History

Arrival: 11.09.2024

Acceptance: 25.09.2024

Publication: 01.10.2024

Keywords:

Zahriye page, illumina-

tion, manuscript,

decoration.

Bu çalışma; AĞYAR LEBLEBİCİ, Nazik, (2023) "Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'nde Yer Alan Tezhipli Yazma Eserlerin İncelenmesi ve Motiflerin Dekoratif Ürün Tasarımlarında Kullanılması", (Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü) isimli Sanatta Yeterlik tezinden türetilmiştir.

Atıf/Citation: LEBLEBİCİ, A, N. (2024). Diyarbakır Ziya GÖKALP Yazma Eser Kütüphanesi'nde Yer Alan Tezhipli Yazma Eserlerdeki Zahriye Sayfalarının İncelenmesi, Art7 Sanat ve İletişim Dergisi, 1(2), 27-46.

1. GİRİŞ

Kitap sanatları başlangıcından günümüze kadar sanatsal dinamiklerle dolu hareketli bir akış izleyerek yüzyıllara göre farklı üsluplar ve süsleme özellikleri taşımaktadır. Bu yazma eserlerde kullanılan malzemeler; kamyş kalem, mürekkep, boya türleri, sayfa düzeni, süsleme alanları gibi konularda da bu dinamizm her dönemde görülmektedir (Özkeçeci 2006 s. 286).

Başka bir deyişle, yazma eserlerin müzehhiplerin sadece Kur'an nüshalarını değil o dönemde hazırlanmış resimli ve resimsiz tüm edebi yazma eserleri ve bilim kitaplarını da süslemiş oldukları görülmektedir. Başka bir deyişle Kur'an nüshalarının yanı sıra tasvirli ya da tasvirsiz edebi eserlerin, tarih ve bilim kitaplarından bazılarının tezhiplendiğini görmekteyiz. Sanatkârlar, İlk Beylikler Dönemi sonrasında Anadolu Selçuklu hükümdar ve bürokratlarının himayesinde Batı Türkistan'dan Gazne'ye, İsfahan'a Bağdat'tan Kuzey Mezopotamya'ya kadar oradan da Anadolu'ya zaman içinde yayılarak çok sayıda eser vermişlerdir (Tanındı, 215, s. 245).

Böylece sadece mushaf lar değil çok sayıda yazma eser Anadolu'nun muhtelif dönemlerinde de yazılarak istinsah yöntemiyle çoğaltılmış ve günümüze kadar ulaşmıştır. Bu sebeple yazma eserleri değerlendirirken sadece büyük ölçekli çalışmalarını değil aynı zamanda orta ve küçük ölçekte olup farklı tarihlerde ve farklı üsluplarda tezhip edilmiş eserleri akademik düzeyde değerlendirmelere dahil etmek gerekmektedir.

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Anadolu'daki küçük müzelerde bulunan yazma eserleri, bölgedeki merkez kütüphanelerine toplanması için bir çalışma yürütmüştür. Böylece merkezlere toplanan yazma eserler, kayıt altına alınarak restorasyon ve konservasyonları yapılmıştır. Bu amaçla kurulan yazma eserlerin toplandığı kütüphanelerden birisi de Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'dir.

Geçmişten günümüze Diyarbakır ili konumu sebebiyle önemli bir kavşak olma özelliği taşımaktadır. Tarihte Roma imparatorluğunun doğudaki en büyük sınır kentlerinden olup Bizans imparatorluğu döneminde de korunmuştur. Diyarbakır, sonraki dönemlerde ise Irak, Suriye ile Anadolu arasında büyük öneme sahip olmuştur (Tekin,1997, s. 133-148). Bu sebeple çok sayıda tarihi yapıyı bünyesinde barındırmış olup bunların en önemlilerinden biri de Diyarbakır Ulu Cami Külliyesi'dir.

Eski ismi Martoma Kilisesi olan yapının 1091'de Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah'ın emriyle büyük bir onarım gördüğü ve yapılan eklemelerle bugünkü şeklini almış olduğu bilinmektedir. Erken İslam döneminin Anadolu'daki bir yansıması olarak kabul edilen Diyarbakır Ulu Cami, Şam Emeviye Cami'ne benzerliğinden dolayı İslam aleminin 5. Harem-i Şerifi olarak kabul edilmektedir (Tekin, 1997, s. 13-148).

Külliyenin içerisinde Diyarbakır Ulu Cami'nin kuzeyinde ve camiye bitişik yapılan ve ilk büyük medrese olarak inşa edilen Mesudiye Medresesi yer almaktadır. Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi ise eski ismi Mesudiye Medresesi olan bu yapının içerisinde günümüzde faaliyet görmektedir (Beysanoğlu,1987, s. 334 -338).

Yapının mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olan Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi hizmet binası 01.07.2013 tarihinden itibaren Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı tarafından Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi olarak faal olup, 2014 yılında aktif bir yazma eser kütüphanesi olarak faaliyet göstermeye başlamıştır (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2024).

Türkiye Yazma Eserler Daire Başkanlığı çatısı altında yazma eserleri toplama amacıyla İstanbul, Ankara, Konya başta olmak üzere bölge müdürlükleri kurulmuştur. Bu merkezlere bağlı çok sayıda yazma eser kütüphanesinden biri olan Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'nde 1984 adet

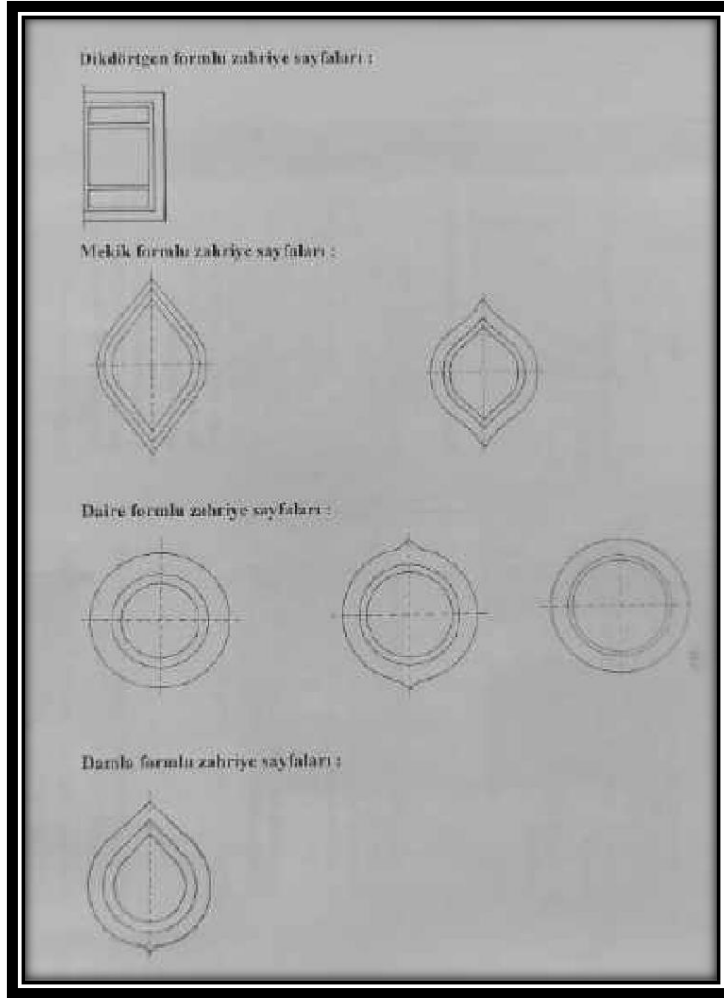
yazma eser arasından 41 adet tezhipli yazma eserden 6 adet zahriye sayfası tespit edilmiştir. İncelemeye konu olan zahriye sayfaları kendi içerisinde 4 ana grupta incelenmektedir.

El yazması kitaplarda çoğunlukla temellük kaydının tezhipli olarak yer aldığı, esas metnin başladığı yaprağın arka yüzüne zahriye denir. Başka bir deyişle bir yazma eserde kapak açıldığında okuyucuyu karşılayan ilk sayfaya zahriye sayfasıdır (Duran, 2012, s.63).

Yazma eserlerdeki klasik uygulama alanları tasarım olarak önem taşımaktadır. Bu uygulama alanları başta zahriye sayfaları olmak üzere serlevha, serlevha, unvan sayfası, surebaşı, mushaf gülleri, hatime sayfası yazma eserlerde tezhip edilen alanlardır. (Özkeçeci, 2007, s. 154 -158).

Arapçada zahr- zahri "arka, sırtla ilgili" anlamına gelen zahriye; el yazma kitaplarda çoğu zaman tezhipli olarak hazırlanan ilk sayfaya denir. Bazı yazma eserlerde zahriye sayfasında temellük kayıtlarının yer aldığı görülür. Temellük kaydı; yazma eserin kitabesi, bir başka deyişle kitapların başına yazılan ve o kitabın kime ait olduğunu belirten ifadelerdir. Arapçada temellük, "mülk, malik olma, sahip olma" anlamlarına gelmektedir (Biçer Özcan, 2007 İstanbul s. 373).

Biçer Özcan'a göre zahriye sayfaları; dikdörtgen formlu zahriye sayfaları, mekik formlu zahriye sayfaları, daire formlu zahriye sayfaları ve damla formlu zahriye sayfaları olarak 4 ana formda incelenmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Zahriye sayfaları formlarının şematik görünümü (Biçer Özcan, 2007, İstanbul s. 374)

Araştırmaya konu olan Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'nde yer alan 1984 adet yazma eser arasında 6 adet zahriye sayfası tespit edilmiştir. Araştırmaya konu olan 6 adet zahriye tezhibi tipolojik olarak, yapım teknikleri, motif ve desen özellikleri açısından incelenmiştir.

Araştırmada bu zahriyelerin yapım teknikleri süsleme özellikleri dikkat çekmektedir. Aynı zamanda bu tespit edilen 6 adet zahriye sayfasının şematik olarak hangi grup zahriye sayfasına ait olduğu tespit edilmiştir. Bunlara ilk örnek olarak mekik biçimli dikdörtgen zahriye sayfası grubundan olan adı Minhac fi'l-Fıkh olan yazma eser, Muhyî ed-dîn Ebû Zakerîyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî tarafından fıkıh konusunda Arapça olarak hazırlanmıştır (Şekil 2).

2. ESERLER

2.1. Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki 1. Zahriye - Demirbaş Numarası 21 Hk 232

Eser adı Minhac fi'l-Fıkh olan yazma, Muhyî ed-dîn Ebû Zakerîyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî (öl. 676/1277) tarafından yazılmıştır. Demirbaş numarası 21 Hk 232, müstensihî Muhammed Ebu'l Feth b. Ahmed olup İslâm dini-fıkıh konusunda arapça olarak hazırlanmıştır. Telif tarihi hicri (miladi) 0 (0) olup; istinsah tarihi hicri (miladi) 841 (1437) dir. Ölçüleri 180x130-125x85 mm. yaprakları IV+182 olup, 17 satırda abadi kâğıt türünde hazırlanmıştır.

Şekil 2. Minhac fi'l-Fıkh Mekik zahriye tezhibi, Beylikler dönemi (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü Koleksiyonunda yer alan eser nesih yazı türünde 17 satır olarak hazırlanmıştır. Kitap kabı gömme salbek şemseli, köşebentli, çiçek motifli, sertablı, miklebli, sırtı tamir görmüş, siyah bez kaplı, vişne çürüğü meşin, zahriye altın yıldız mavi tezhipli, söz başları, duraklar ve bölüm başlıkları altın yaldızlıdır. Eserin baş tarafında fihrist, M. Said'in mülkiyet kaydı vardır.

Zahriyenin kompozisyon alanı 1/2 simetri ile hazırlanan, rumi bezemeli ve yazılı alandan oluşmaktadır. Mekik formundaki alanın etrafı yazı ile çevrilmiş, köşelerde yer alan ayırma rumilerin olduğu kısımlar ile dikdörtgen bir bütün oluşturulmuştur. Sayfanın üst kısmında ise yatay bir bezeme alanı yer almaktadır. Zahriyenin şeklinden dolayı eserin mekik formu zahriye sayfası türüne dahil edilerek incelenmesi uygun görülmüştür. Sayfa kenarındaki 2 adet zahriye gülü, beyzi (oval) alan taksimi ve genel süsleme özelliklerinden anlaşılmaktadır.

Zahriyede kullanılan teknikler; zemini boyalı klasik tezhip olup, kullanılan renkler altın, bedahşi laciverti, beyaz (üstübeç), mor, bordo ve is siyahıdır. Zahriyenin üst dikdörtgen kısımda ayırma rumilerin kapalı alan oluşturduğu yatay dikdörtgen bir alan görülmektedir. Hemen altında yatay oval form içerisinde kufi yazı yer almaktadır. Bu yazıda üstübeç kullanılmış, zemini ise rumi motiflerle bezenmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. DYBZG0232_0004 Mekik zahriye tezhibi detay, Beylikler dönemi (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Zahriye sayfasının ortasında yer alan mekik formu, iç içe iki mekik formundan oluşmuş, içerisinde kufi yazıyla eserin M. Said'e ait temellük kaydı yer almaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. DYBZG0232_0004 Mekik zahriye tezhibi detay, Beylikler dönemi (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Mekik formun merkezinde yazılı oval yatay alanda lacivert zeminli zerendud yazı yer almaktadır. Bu mekik alanın etrafını münhani su yolu çevrelemektedir. Bu münhanilerin yapımında altın zemininde ise siyah renk kullanılmıştır. Selçuklu döneminde de yaygın olarak kullanılan münhani süsleme tekniği, bu eserde de zahriyenin ortasında yer alan bu mekik biçimini çevrelemektedir. Kenar köşelerinde ki dört köşebendlerin her birinde birbirine benzemeyen rumi tasarımlar yapılmıştır. Bu rumiler altınla yapılmış zemininde bordo kullanılmış olsa da renklerin çoğunluğu günümüzde dökülmüş, silinmiş haldedir.

Zahriyedeki bütün rumi motiflerde ve dallarında altın, tahrirde is siyahı kullanılmıştır. Eserde zahriyenin hemen sol yanında dairevi biçimde iki adet zahriye gülü yer aldığı görülmektedir. Sayfanın en üstünde bulunan zahriye gülü altın rumi ile düzenlenmiş dış kısmında lacivert ile dendan üzerine tığlar bulunmaktadır. Eserin bu kısmı biraz tahrir olmuş, tığlar silinmiş durumdadır (Şekil 5).

Şekil 5. DYBZG0232_0004 no'lu zahriye sayfasının çizimi (çizim: Nazik Ağyar Leblebici, 2024)

Zahriye sayfasının sol tarafındaki 2 zahriye gülü ise yine dairevi formda dendan ve tığların oluşturduğu içerisinde yazı yer almaktadır. Bu bölüm ise çok fazla tahrip olmuştur. Zahriyede dikdörtgen alanın en dış kısmında yer alan tığlar yer yer silinmiş soluk renktedir. Eserin cetvelleri altınla, kenarları siyah ve lacivert renklerle, kuzulu cetvel kısmı sade bir halde yapılmıştır (Şekil 6).

Şekil 6. DYBZG0232_0004 no'lu zahriyenin sayfa kenarlarından zahriye gülü detayları

Zahriyenin birçok alanında özellikle zeminlerde büyük oranda dökülmeler bulunmaktadır. Ayrıca sayfa üzerinde nem dalgaları rutubet lekeleri yer yer dökülmeler, altın alanlarda hafif kararma ve oksitlenmeler meydana getirdiğinden eserin neme maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Sayfa kenarındaki üstte yer alan zahriye gülü ise yoğun neme maruz kaldığından desenleri kaybolmuş neredeyse silinmiştir. Zahriye tezhibi kompozisyon düzeni, renklerin kullanılış biçimi ve kullanılan motiflerle dikkat çekmektedir.

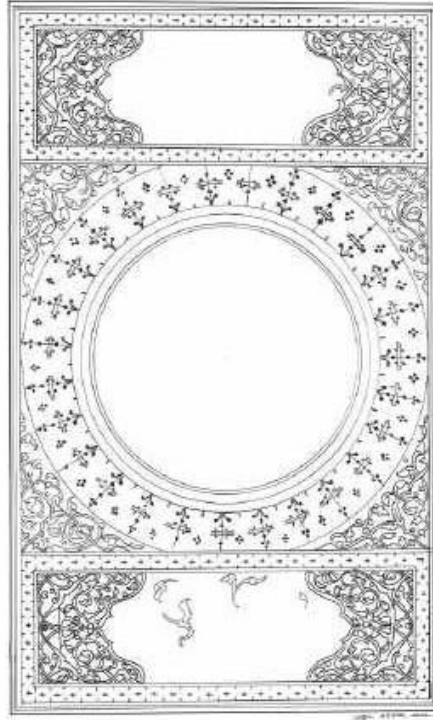
2.2. Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki 2. Zahriye - Envanter Numarası DYBZG1244

Zahriyenin envanter numarası DYBZG1244 olup eserin adı Şerhü'l-Hidâye, yazarı ise Ekmel ed-dîn Muhammed b. Mahmûd el-Bâbertî (710-786/1310-1384) dir. Arapça olarak İslâm dini-fıkıh konusunda hazırlanan eserin müstensihi Nasr b. Şems olup telif tarihi ve istinsah tarihi bilinmemektedir.

Şekil 7. Şerhü'l-Hidâye dikdörtgen zahriye Tezhibi detay, Klasik dönem (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü Koleksiyonun'da bulunan eserin ölçüleri 270x185-200x120 mm'dir. Yazı türü nesih olup 393 yaprak ile 33 satırda abadi kâğıt ile hazırlanmıştır. Kitap kabı altın yıldız çiçek motifli, salbek şemseli, köşebentli, zercirekli sırtı harap kahverengi meşin cilt içinde zahriyesi altın yıldız, geometrik desenli, mülevven boydan boya tezhiplidir. Serlevhası altın ve mülevven tezhipli ilk iki yaprak altın yıldız söz başları ve konu başlıkları kırmızı mürekkeplidir.

Şekil 8. DYBZG1244 no'lu envanterin zahriye sayfası çizimi (çizen:Nazik Ağyar Leblebici, 2024)

Eser, tek sayfa halinde hazırlanmış (daire formlu) dikdörtgen zahriye sayfası grubundandır. Dikdörtgen biçimde hazırlanmış zahriyenin sayfa ortasında dairevi yazı alanı bulunmaktadır. Eserin istinsah ve telif tarihi bilinmese de eser, tezyinat bakımından 16.yy tezhip özelliklerini yansıtmaktadır. Eserde kullanılan teknikler zemini boyalı klasik tezhip (düz tezhip), zerenderzer tekniği olup kullanılan renkler altın, bedahşi laciverti, beyaz (üstübeç), is siyahı, açık sarı, limon küfü (Küf yeşili) ve açık pembe. Zahriyenin tezhip özellikleri, kullanılan renkler, motifler ve tezhip kalitesi bakımından dikkat çekmektedir. Eser, tek sayfa halinde hazırlanmış (daire formlu) dikdörtgen zahriye sayfası grubundandır (Şekil 8).

Zahriyenin sayfa düzeni, merkezindeki kare alan içerisinde dairevi alan, üst ve alt kısımlarında ise yatay dikdörtgen iki ana alandan meydana gelmektedir. Burada sülüs yazıyla “Elcüz’üssânî min’el inâyah” yazmaktadır (Şekil 9).

Şekil 9. DYBZG1244 no’lu envanterdeki dikdörtgen zahriye tezhibi detay, Klasik dönem (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Zahriyenin sayfa tasarımı 1/4 simetrik olarak hazırlanmıştır. Esere başta altın olmak üzere, lacivert ve açık pembe renkleri hakimdir. Sayfanın ortasındaki kare alan içerisinde dairevi başka bir alan bulunmaktadır. Bu dairevi alanın içerisinde altın zemin üzerine beyaz üstübeç ile sülüs yazıda temellük kaydı yer almaktadır. Dairenin etrafını limon küfü renginde dairevi kuzulu cetvel çevrelemektedir. Bu dairevi alanın köşebentlerle kalan ara boşluğunda sıkça sade görünümlü tığlar yer almaktadır (Şekil 10).

Şekil 10. DYBZG1244 no’lu dikdörtgen Zahriye tezhibi detay, Klasik dönem (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Tığların olduğu kısmın zemin rengi kâğıdın kendi rengindedir. Köşelerde yer alan ayırma rumi ile kapalı form oluşturulmuştur. Bu dallar üzerinde rumiler dal kurgusu üzerine sade biçimde yapılmıştır.

Bu köşebentlerin zemin rengi açık pembe olup lacivert zemin renginin yanında dikkat çekicidir. Rumi motifleri dal yaprak ve tüm motifler altınla, ayırma rumilerin kapalı alanların zeminin zerenderzer tekniğini ile altın, diğer zeminlerde lacivert renkte olduğu görülmektedir. Eserde tığların bitim noktasında herhangi bir cetvel pervaz ya da kuzulu cetvel bulunmaksızın dairevi biçimi korunarak köşebentlerin zeminine ve lacivert zemine geçiş olması dikkat çekicidir.

Zahriyenin alt kısmında ki yatay dikdörtgen alanda celi sülüs yazıda "fi-şerh'il hidaye" yazmaktadır. Bu kısımdaki yatay dikdörtgen alanın tezhip tasarımı üst kısmındaki motif renk ve boyama tekniği tezhip tasarımı ile birbirine simetrik tasarlanmıştır. Yazı beyaz üstübeçle yapılmıştır. Cetvel özellikleri sayfayı çevreleyen cetvel altınla yapılmış siyah ve lacivert renkte kuzulu cetvel çekilmiştir (Şekil 11).

Şekil 11. D.YBZG1244 no'lu dikdörtgen zahriye tezhibinden alt detay, Klasik dönem (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Eserin temellük kaydının sayfanın alt bölümünde ve muhtelif kısımlarında yer yer dökülmelerin dışında eser genel anlamda korunarak günümüze gelmiş olduğu görülmektedir.

2.3. Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki 3. Zahriye - Envanter Numarası DYBZG0284_0000

Eserin adı Lübbü'l-Lübâb fî Tahrîri'l-Ensab, yazarının adı Celâl ed-dîn Abd er-Rahmân b. Ebi Bekr es- Suyûtî (849-911/1445-1505) yazmanın müstensihi bilinmiyor. Envanter numarası DYBZG0284_0000_fihrist-2 olup islâm dini-islâm uluları biyografileri konusunda arapça hazırlanan eserin telif ve istinsah tarihi hicri (miladi) olarak bilinmemektedir. Yazma eser, 210x150-150x80 mm. ölçüde 157 yaprak, 21 satır olarak nesih yazıyla hazırlanmıştır.

Şekil 12. Lübbü'l-Lübâb fî Tahrîri'l-Ensab, dikdörtgen zahriye tezhibi, Beylikler dönemi (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Kitap kabı zahriye altın yaldız mülevven cetvel süslemeli, muhaddis isimleri ile cetveller kırmızı, zencirekli şemseli sırtı ve sertabı bordo deffeleri kahverengi meşin kaplı olup mukavva cilt içinde çapa filigranlı kâğıt türünde yapıldığı görülmektedir. Kullanılan teknikler zemini boyalı klasik tezhip olup, kullanılan renkler altın, bedahşi laciverti, beyaz (üstübeç), is siyahı, bordo, limon küfüdür. Eserin tezhibi

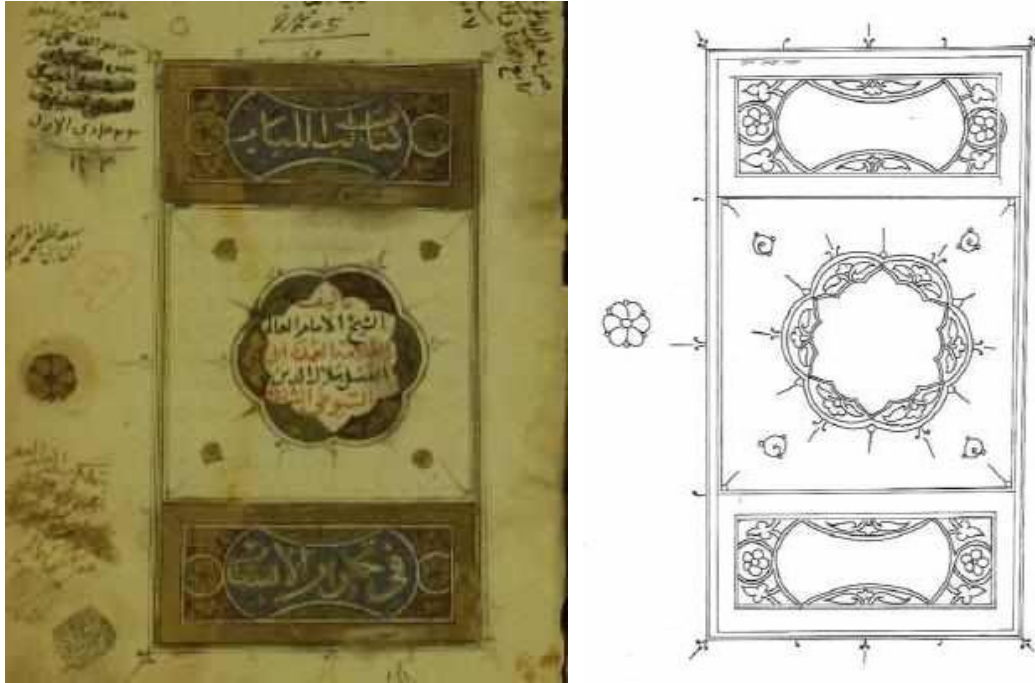
ağırlıklı olarak altınla hazırlanmış olup bedahşi laciverdi ve bordo renklerinin hâkim olduğu görülmektedir.

Lübbü'l-lübâb fi tahrîri'l-ensab isimli yazma eser dikdörtgen formlu zahriye sayfası grubundadır (Şekil 13). Bu dikdörtgen zahriye sayfasında, ortada kare bir alanın içerisinde dairevi biçimde ve 1/4 ünü kapsayan yatay dikdörtgen alanda iki ayrı yazı bölümü bulunmaktadır

Şekil 13. DYBZG0284_0000 no'lu dikdörtgen zahriye tezhibinden detay, Yazı "Kitabul Bab", Beylikler dönemi (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Yazı alanının sağ ve sol yanında simetrik dairevi iki alanda da penç motifli zemin rengi küf yeşili olup neredeyse tamamı dökülmüş haldedir. Bu dairenin köşelerinde kalan boşluklar da ise tepelik biçimde rumi motifleri ile empirik bir biçimde süslenmiştir. Bu kısımdaki rumilerde altın, tahrirlerde siyah kullanılmış, zemin rengi ise bordo ile hazırlanmıştır. Zahriye sayfasının etrafını çevreleyen sade bir biçimde tasarlanmış tığlar görülmektedir. Bu tığların birçoğu silinmiş haldedir (Şekil 14).

Şekil 14. DYBZG0284_0000 no'lu dikdörtgen zahriye tezhibi ve çizimi (Çizen: Nazik Ağyar Leblebici,2024) (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Zahriye sayfasının üst alanı kısmında yatay dikdörtgen alan daire ve daireyi alanların kesişimleri ile geometrik bir düzen içerisinde ayrılmıştır. Bu yazı alaMinhac fi'l-Fıkh Zahriye Tezhibinin kitabın ismi olan "kitab-ı lüblüb'ül bab" sülüs yazıda beyaz üstübeçle hazırlanmıştır. Yazı alanının zemin rengi lacivert ile yapılmış kenarlarda kalan alan boşluklarında tekli ve çoklu yapraklar serbest halde bulunmaktadır. Eserde yapım tekniği zemini boyalı klasik tezhip (düz tezhip) olup; kullanılan renkler altın, bedahşi laciverti, beyaz (üstübeç), is siyahı, bordo, limon küfüdür.

Zahriyenin orta alanında şemse biçiminde dairevi bir alanda temellük kaydı bulunmaktadır. Bu temellük kaydı, kırmızı ve siyah mürekkeple sülüs yazı ile hazırlanmıştır. Dairevi alan 6 dandanlı dış bükey formdadır. Bu daireli alanın etrafına yine sade biçimli tığlar yapılmıştır. Bu kare alanın dört köşe kenar boşluklarında zahriye gülü (gülce) yapılmıştır (Şekil 15).

Şekil 15. DYBZG0284_0000 no'lu dikdörtgen zahriye tezhibinden detay, Beylikler dönemi (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Zahriye sayfasının alt kısmındaki yatay dikdörtgen alan, sayfanın üst kısmındaki yatay dikdörtgen yazı alanıyla simetrik biçimdedir. Burada da beyaz üstübeçle celi sülüs yazıda "fi tahririn esbab" yazmaktadır. Yazının zemin rengi bedahşi laciverti olup bu alanın dışındaki boşluklar da zemin rengi bordo ile hazırlanmıştır (Şekil 16). Tezhip özellikleri sayfanın üst kısmında yer alan yatay dikdörtgenle birebir aynıdır fakat tahrifat oranları farklıdır.

Şekil 16. DYBZG0284_0000 no'lu dikdörtgen zahriye tezhibi detay, Beylikler dönemi (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Eser, sayfa kenarlarındaki rutubet izleri ve kısmen dağılmış yazı mürekkebi ile günümüze ulaşmıştır. Eserin, neme maruz kaldığı, boyalı ve altınlı alanlarda yer yer silinmeler yahut dökülmelerin olduğu gözlenmektedir.

2.4. Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki 4. Zahriye - Envanter Numarası DYBZG1290_000

Yazarı İbn el-Münadî Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Ca'fer (256-336/870-947) olan eserin adı El-Hilaf, DYBZG1290_0001 envanter numarasıdır. Telif tarihi, istinsah tarihi ve müstensihi bilinmeyen eser İslam dini-fıkıh konusunda Arapça hazırlanmıştır.

Şekil 17. El-Hilaf, dairevi zahriye tezhibi, Selçuklu dönemi (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü Koleksiyonunda bulunan eser ölçüleri 260x180-190x120 mm olup 287 yaprak, 23 satır, nesih yazı türünde hazırlanmıştır. Kağıt türü su yolu filigranlı olup, kitap kabı bölüm başlıkları kırmızıyla, zencirekli geometrik şemseli bağ deffesi kitaptan ayrılmış, sırtı harap şirazesini kısmen dağınık, kahverengi meşin kaplı mukavva cilt içinde olup kitabın serlevhasında kufi yazı ile 5. cilt olduğu yazılıdır. Eser ve yazar adı hatimeden alınan eser, kaynaklarda yazarın bu eserin adı bulunmamaktadır.

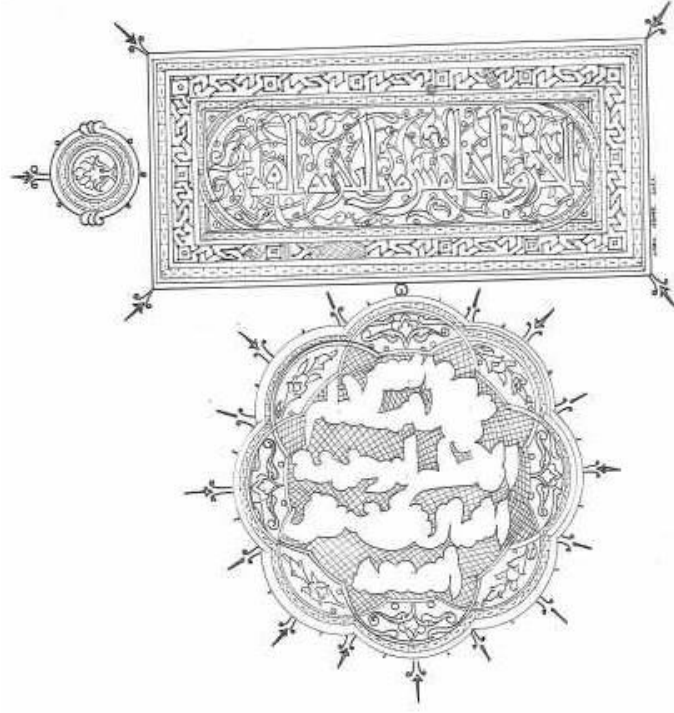
Yazma eser, tek sayfa halinde daire formu zahriye sayfası grubundan olup, 1/8 simetrisinde dandanlı dairevi şemse formunda olduğu görülmektedir. Bu formun üzerinde bitişik halde yatay dikdörtgen bezeme alanı bulunmaktadır.

Şekil 18. DYBZG1290_0001 no'lu dairevi zahriye tezhibinden detay, Selçuklu dönemi (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Zahriye sayfasının üst kısmında yatay dikdörtgen bir alan içerisinde oval bir satıhta, zemini rumilerle bezeli kufi yazı türü bulunmaktadır. Yazı beyaz (üstübeç) ile boyanmış siyah ile tahriri çekilmiştir. Yazının zemininde kıvrık dallar üzerinde rumi motifleri ile yoğun bir kompozisyon görülmektedir (Şekil 18). Kullanılan teknikler; zemini boyalı klasik tezhip (düz tezhip), zerendut (altın mürekkep) tekniği olup, kullanılan renkler ise altın, bedahşi laciverti, beyaz (üstübeç), is siyahı, bordo çağla yeşilidir.

Yazı alanının etrafını çevreleyen ara suyunda geometrik biçimli zencerek motifi bulunmaktadır. Ara suyun iç ve dış cetvelinde eksi artı (-,+) şeklinde zencerek kullanılmıştır. İç ve dış pervazlar ise boş bırakılarak zemini altınla yapılmış, yazı alanının en dış kenarına bedahşi lacivertle cetveli çekilmiş, 4 köşeden çıkan tığlar son derece sade tasarlanmıştır. Bu yatay dikdörtgen kısmının sol bitişğinde yer alan dairevi biçimde zahriye gülü altınla yapılmış, içerisinde orta bağ ruminin yer aldığı, cetvelde (-) şeklinde zencerek yapılmıştır (Şekil 19).

Şekil 19. DYZBZG1290_0001 no'lu zahriye sayfasının çizimi (Çizen: Nazik Ağyar Leblebici)

Zahriyenin orta alanı, dairevi şemse biçiminde 8 adet dendan ile tasarlanmıştır. Bu dairevi alandaki temellük kaydı sülüs yazı türü ile zerendut tekniğinde (altın mürekkep) yazılmış olup, beyne's-sutûrla çevrilmiştir. Dairevi her bir iç bükey alanın sırasıyla bir bedahşi lacivertili-bir altın zemin biçiminde bitkisel süslemeyle bezendiği görülmektedir. Altın zeminli alanlar bitkisel bezeme bedahşi laciverti zeminli alanlar rumi, ile süslenmiş iç ve dış pervazlarında altın kullanılmıştır (Şekil 20).

Şekil 20. DYZBZG1290_0001 numaralı dairevi zahriye sayfasından detay

Şemse alanın dış çevresine son derece sade olan tığlar bedahşi laciverti ile yapılmıştır. Bu şemsenin altında yer alan iki satırlık zer mürekkep (altın mürekkep) sülüs yazı dikkat çekmektedir. Eserde dikdörtgen yatay alanda zencirek kısmı altın zemininde ve altın zeminlerde de dağılma, dökülme ve silinmeler görülmektedir. Boyalarda dökülmeler, sayfa kenarlarında yer yer yırtılmalar görülmektedir.

2.5. Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki 5. Zahriye - Envanter Numarası DYZBZG1400_0008

Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü Koleksiyonunda yer alan beşinci zahriye Sa'd ed-dîn Mes'ûd b. Ömer et-Taftâzânî (712-793/1312-1390) nin yazdığı Şerhü'l-Mekasid isimli eserdir. Müstensihî bilinmeyen eserin konusu İslam dini-akaid ve kelimeler üzerinedir. Envanter numarası DYZBZG1400_0008 olan eserin dili Arapça olup telif tarihi bilinmemekte fakat istinsah tarihi

hicri (miladi) 704 (1304) olarak geçmektedir. 260x180-200x120 mm. ölçülerinde, VII+285 yaprak, 31 satır, nesih kırması yazı türüyle saykallı abâdî kâğıt üzerine hazırlanmıştır.

Şekil 21. Şerhü'l-Mekasid dikdörtgen zahriye tezhibi, Beylikler dönemi (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü Koleksiyonunda yer alan beşinci zahriye Sa'd ed-dîn Mes'ûd b. Ömer et-Taftâzânî (712-793/1312-1390) nin yazdığı Şerhü'l-Mekasid isimli eserdir. Müstensihi bilinmeyen eserin konusu İslam dini-akaid ve kelimeler üzerinedir. Envanter numarası DYBZG1400_0008 olan eserin dili Arapça olup telif tarihi bilinmemekte fakat istinsah tarihi hicri (miladi) 704 (1304) olarak geçmektedir. 260x180-200x120 mm. ölçülerinde, VII+285 yaprak, 31 satır, nesih kırması yazı türüyle saykallı abâdî kâğıt üzerine hazırlanmıştır.

Kitap kabı altın yaldız ve mülevven mihrabiye kavluhu sözcüğü kırmızıyla, zencirekli, salbek şemseli, miklebli hardal rengi, meşin kaplı, şirazesı kısmen dağınık, sağ deffesinin bir kısmı yanmış, mukavva cilt içinde olup, II-V de kitabın fihristi bulunmaktadır. Yazarın kendi eseri olan Mekasidu't-Talibin Fi Usuli'd-Din Mekasidu 'L-Kelam Fi Aka'idi'l-İnam veya kısaca El-Makasid adlarıyla bilinen eserine yine kendisinin yaptığı şerh olup Abdülbaki isimli temellük mührü vardır.

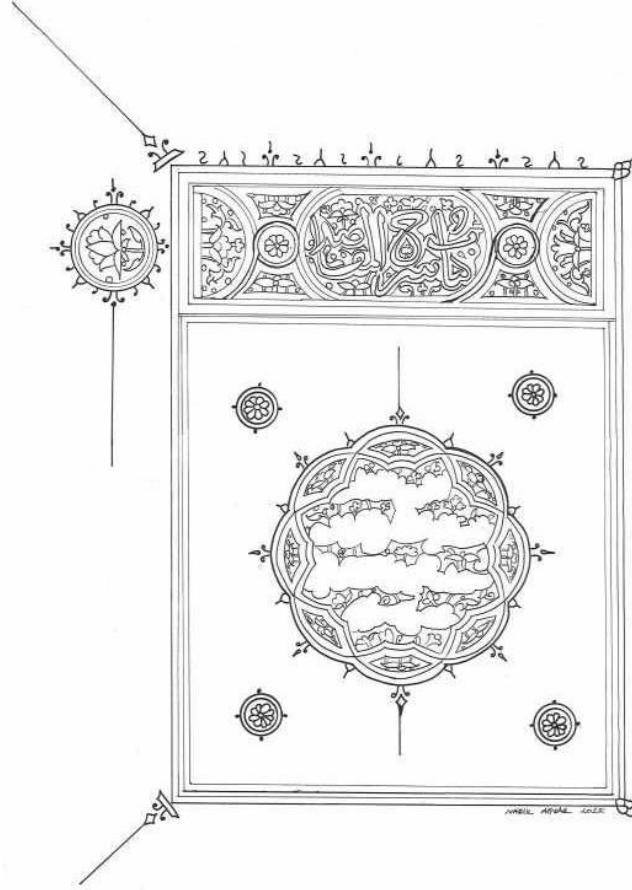
Eserin tek sayfa halinde zahriye sayfası olup; dikdörtgen alan içerisinde dairevi biçimli zahriye grubundandır. Zahriyenin üst kısmında yatay dikdörtgen alanda kitabın isminin yer aldığı celi sülüs bir yazı alanı bulunmaktadır.

Kullanılan teknikler zemini boyalı klasik tezhip (düz tezhip) olup kullanılan renkler ise başta altın, olmak üzere bedahşi laciverti, beyaz (üstübeç), is mürekkebidir. Motiflerde altın, zemin renginde lacivert kullanılmıştır. Bu kısımda penç ve yapraktan oluşan bitkisel bezeme hakimdir. Zahriyenin sol yan tarafında zahriye gülü bulunmaktadır (Şekil 22). Eserdeki teknikler zemini boyalı klasik tezhip (düz tezhip) olup, renkler altın, bedahşi laciverti, beyaz (üstübeç), is siyahıdır.

Şekil 22. DYBZG1400_0008 no'lu envanterdeki sayfa kenarında ki zahriye gülü detay

Zahriyenin orta kısmında kare alan içerisinde dendan biçiminde 1\8 dairevi bir şemse formu görülmektedir. Şemse dairevi alanların birbirini kesen akslarla oluşturulan alan içerisinde Eserin Kitabı Şerhul Makasid olan ismi celi sülüs ile yazılmıştır. Yazının kenarlarında kalan boşluklar lacivert zeminli beyne süturla yapılmıştır. Zahriye gülü etrafına, şemsenin dış bölümüne ve dikdörtgen sayfanın üst kısmına küçük boyutta sade tığlar yapılmıştır (Şekil 23).

Şekil 23. DYBZG1400_0008 no'lu envanterin zahriye sayfası çizimi (Çizen: Nazik Ağyar Leblebici)

Ayrıca şemsenin yapıldığı kare alanın dört kenar köşe boşluklarına birer adet gülce yapılmıştır. Eser bu yönüyle özellikle erken devir eserlerinde rastlanılan bu durak biçimindeki 4 adet gülce ile dikkat çekmektedir (Şekil 24).

Şekil 24. DYBZG1400_0008 no'lu envanterin dikdörtgen zahriye tezhibi şemse kısmının görünümü, (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Eserin tığ ve kuzulu cetvel kısmında lacivert, cetvellerinde altın, iç pervazlarda ise beyaz üstübeç kullanılmıştır. Esere; altın, lacivert ve beyaz renkleri hakimdir. Eserin günümüzdeki durumuna bakılacak olursa, özellikle lacivert boyalı alanlardaki dökülmeler dikkat çekmektedir. Zahriyenin derkenar kısmında özellikle alt bölümündeki talik yazı mürekkebinde dağılmalar ile büyük oranda silinmeler görülmektedir. Zahriye sayfasının alt kısmındaki yazının tahrip olması dışında sayfa kenarlarında rutubet izleri görülse de yazma eserin genel anlamda korunarak günümüze ulaşabildiğini söylemek mümkündür.

2.6. Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki 6. Zahriye - Envanter Numarası DYBZG1524_0001

Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü Koleksiyonu'ndadır. 6. Zahriye DYBZG1524_0001 envanter numaralı Vikâyetür-Rivâye fî Mesâ'ili'l-Hidâye isimli eserdir. Yazarı Burhân ed-dîn ez-Zarnûcî (600/1203'de sağ) olan eserin müstensihi bilinmemektedir. Telif tarihi ve istinsah tarihi bilinmeyen eser İslam dini-fıkıh konusunda Arapça olarak hazırlanmıştır. Yazma eser 282x171-216x115 mm. ölçüsünde, 323 yaprak, 21 satır, nesih yazı türünde, abadi kâğıt ile hazırlanmıştır. Kitap kabı satılı kahverengi meşin deri miklebli sertaplı, sırtı meşin deri şirazeli bab ve kitap kırmızı ve siyah mürekkeple sayfa kenarları yer yer notludur.

Şekil 25. Vikâyetü'r-Rivâye Fî Mesâ'ili'l-Hidâye, dairevi dormlu Zahriye tezhibi, Beylikler dönemi (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

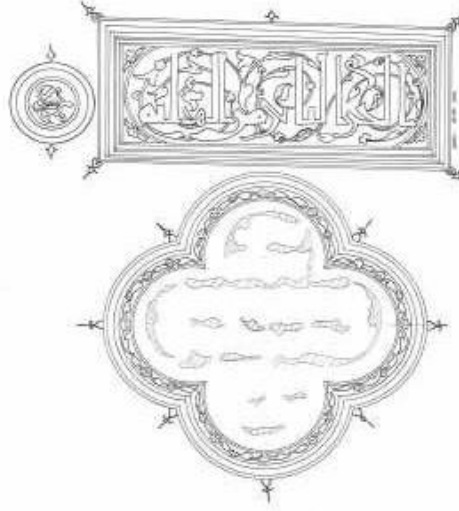
Yazma eser, tek sayfa halinde dairevi formlu zahriye sayfası grubundandır. Sayfanın üst kısmında bitişik halde yatay dikdörtgen yazı alanı bulunmaktadır. Yatay dikdörtgen alanın içerisinde, yatay oval bir alanda kufi yazı bulunmakta ve zemini, kıvrık dal üzerine rumi biçiminde bezenmiştir (Şekil 26). Yazı alanı kâğıt renginde bırakılarak kenarları siyah ile tahriri yapılmıştır. Bu rumilerde ve dallarda altın kullanılmış, zemindeyse bedahşi laciverti kullanılmıştır.

Şekil 26. DYBZG1524_0001 envanter nolu dairevi formlu zahriyenin yazı zemini detayı (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Bu yatay dikdörtgen alan içinde oval yazı alanında kufi yazıda kitabın ismi yer almaktadır. Dört kenar köşesinde yer alan boşluklardaki yaprak ve goncagül motiflerinin zemini bordoya boyanmıştır. Alanı çevreleyen cetvel kısmı, iç ve dış pervazlar da altınla cetvelin dış pervazı ise bedahşi lacivertiyle hazırlanmış zencerek kullanılmamıştır.

Bu alanın sol tarafına bitişik halde yer alan zahriye gülü daire formunda rumi ile tasarlanmıştır (Şekil 27). Gülün zemini bordo, motiflerde altın, gülü çevreleyen düz daire biçiminde cetveller altınla, en dış pervaz bedahşi laciverti ile yapılmış, kenar köşelerinde son derece sade ve az sayıda tığlar bulunmaktadır. Zahriyede kullanılan teknikler zemini boyalı klasik tezhip tekniği kullanılmış, altın, bedahşi laciverti, bordo ve siyah ile renklendirilmiştir.

Şekil 27. DYZBG1524_0001 envanter nolu zahriye sayfası çizimi (Çizen: Nazik Agyar Leblebici)

Zahriyenin ortasında yer alan şemse; iç içe geçmiş 4 daire aksının geometrik kesişim ve birleşim şemasından oluşmaktadır. Temellük kaydında, nesih yazı türü ve satır aralarında beyne's-sutûrlar görülmektedir. Bu beyne's-sutûrların içleri kırmızı renkli düz çizgilerle bezenmiş; böylece yazı aralarındaki boşluk da dengelemiştir.

Eserde yazı alanını çevreleyen, goncagül ve yaprak motifinden oluşan, bedahşi lacivert zeminli zencerek görülmektedir. Az sayıdaki tığlar son derece sade olup, cetvelin iç ve dış pervazlarında altın kullanılmış, kuzulu cetveli ise siyah ile hazırlanmıştır. Zahriye sayfasında kullanılan renkler; altın, bedahşi laciverti, bordo ve siyah olup genel görünümü geometrik özellikler taşımaktadır (Şekil 28).

Şekil 28. DYZBG1524_0001 envanter numaralı dairevi formlu zahriye tezhibi detay, Beylikler dönemi (Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, 2024).

Zahriyenin günümüzdeki durumu tezhipli alanların boyalarında ve altınlı alanlarda çok fazla dökülmeler görülmektedir. Eserin sayfa kenarlarında kopmalar ve yırtılmış alanlar, kağıdının üzerinde bantlar görülmektedir. Cetvelde ise çizgiler neredeyse kaybolacak kadar silinmiştir. Yazıların bazı yerlerde silindiği, bedahşi laciverti zemin alanlarında ve yazı alanlarında da dökülmeler olduğu görülmektedir.

3. SONUÇ

Yazma eserlerde esas metnin başladığı sayfanın hemen arkasındaki sayfalar zahriye sayfaları olarak adlandırılmaktadır. Günümüze gelen zahriye sayfası örneklerinde bu sayfalar kimi zamanı tezhiplendiği kimi zaman da boş bırakıldığı görülmektedir. (Ersoy,1988, s.17).

Zahriye tezhibinin içerisinde bir ayet olabildiği gibi eserin kime ait olduğunu yahut kim tarafından hazırlandığını belirten temellük kitabesi de bulunmaktadır. Kitap sahiplerinin imzaları mühürleri ve tarihleri bu sayfada yer alır. Bir yazma eserde müzehhibin bütün marifetini gösterdiği kısım zahriye sayfaları olup, karşılıklı çift sayfa halinde düzenlendiği gibi yanı sıra tek sayfa halinde de çoğunlukla rastlanır. Çift sayfa halinde düzenlenmiş zahriye sayfalarında; desen, renk ve kompozisyon birbirinin aynısıdır. Zahriye sayfaları dönemlere göre farklı üsluplarda ve kitabın boyutlarına uygun biçimde dikdörtgen, madalyon, beyzi mekik kare şeklinde örnekleri bulunmaktadır (Duran, 2012, s.63).

Araştırmaya konu olan Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'nde yer alan 1984 adet yazma eser arasında ki 6 adet zahriye sayfası tespit edilerek yapım teknikleri ve tezyinat bakımından incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda 6 adet zahriye sayfasından 3 adet daire formlu zahriye sayfası, 1 adet mekik formlu dikdörtgen zahriye sayfası, 2 adet dikdörtgen zahriye sayfası tespit edilmiştir. İncelenen eserler arasında tezhipli zahriye sayfası olan bir Kuran-ı Kerim'e rastlanmamıştır.

Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'nde yer alan 1.zahriye'nin konusu İslam dini fıkıh konusunda Arapça hazırlanmıştır, 2.zahriye İslam dini fıkıh konusunda Arapça olarak, 3.zahriye İslam dini İslam uluları biyografisi konusunda Arapça olarak, 4. zahriye İslam dini fıkıh konusunda Arapça olarak, 5 zahriye İslam dini akaid ve kelim üzerine Arapça olarak, 6 zahriye İslam dini akaid ve kelim üzerine Arapça hazırlanmış olduğu tespit edilmiştir.

Zahriye sayfalarının hepsinde zemini boyalı klasik tezhip (düz tezhip) tekniğinin uygulanmış olduğu, zerenderzer tekniği sadece DYBZG1244 envanter no'lu zahriyede, zerendut tekniği ise sadece DYBZG1290_0001 no'lu zahriye sayfasında uygulanmış olduğu tespit edilmiştir. Zahriye sayfalarında kullanılan renkler ise başta altın olmak üzere zemin renklerinde lacivert, bordo, pembe yazılı alanlarda veya üstübeçle motiflerde ise çağla yeşili, is siyahı, açık sarı, limon küfüdür.

Zahriye sayfalarında, sülüs yazı türünde hazırlanan envanter numarası DYBZG1244, DYBZG0284_0000, DYBZG1400_0008 olan zahriye sayfalarında; kufi yazı türünün envanter numarası DYBZG0232_0004, DYBZG1524_0001 olan zahriye sayfalarında hem kufi hem sülüs yazı türünün ise envanter no DYBZG1290_0001 olan zahriye sayfasında yer aldığı görülmektedir.

Yazma eserler kimi zaman yazıldıkları tarihte tezhiplenmeyip daha sonraki dönemlerde tezhiplenmiş olabileceği gibi bir yazma eserin yazı özellikleri erken bir dönem olmasına rağmen süsleme özellikleri kendisinden sonraki bir döneme ait olabileceği görülmektedir. Bir yazma eserin, ilk yazıldığı tarihten sonra da istinsah edilerek çoğaltılmış birçok örneğine rastlanmaktadır. Bu sebeple yazma eserin yapım tarihleri ve ilk yazarın yaşadığı zaman dilimi farklı olabilir. Bu durum bazen yazma eserin hangi dönem tezhibine ve üslubuna ait olduğu hakkında net bir fikir vermeyi zorlaştırabilmektedir. Bu sebepler göz önünde bulundurulduğunda Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan 6 adet zahriye sayfasından envanter numarası DYBZG1244 olan zahriyenin 16. yüzyıl dönem tezhip özellikleri taşıdığı, 5 adet zahriyenin (DYBZG0232_0004, DYBZG0284_0000, DYBZG1290_0001, DYBZG1400_0008, DYBZG1524_0001) dönem olarak Selçuklu ve Beylikler dönemi tezhip özellikleri taşıdığı görülmektedir. Bu anlamda Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki yazma eserler tezhip sanatı açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Beysanoğlu, Ş. (1987). *Anıtları ve kitabeleri ile Diyarbakır tarihi 1. cilt – başlangıcından Akkoyunlular'a kadar*. Ankara: Şehir Matbaası.
- Biçer Özcan, Ş. (2007). *Timur devri Herat tezhip ekolu* [Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü]
- Duran G. (2012). Tezhip sanatının kullanım alanları, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 41, s.63-65) içinde. İstanbul: TDV Yayınları.
- Ersoy A. (1988). *Türk tezhip sanatı*. İstanbul: Akbank Kültür.
- Özkeçeci, İ. (2006). *Doğu ışığı VIII.-XIII. yüzyıllarda İslam sanatı*. İstanbul: Graphis Matbaa.
- Tanırdı, Z. (2012). Başlangıcından Osmanlı'ya tezhip sanatı. A. R. Özcan (Ed), *Hat ve tezhip sanatı* (s. 241-283) içinde. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Tekin, A. (1997). *Diyarbakır (Anadolu tarihinin taşlara yazıldığı kent)*. Diyarbakır: D.Ü. Basımevi İşletme Müdürlüğü.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (2024). *Zahriye*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/zahriye> (Erişim tarihi: 29.06.2024)
- Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı (2024). *Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi*, http://www.ziyagokalp.yek.gov.tr/Home/ShowLink?LINK_CODE=3 (Erişim tarihi: 29.06.2024)